

Kommittédirektiv

Översyn av lagstiftning och nationella mål på kulturmiljöområdet

Dir.
2011:17

Beslut vid regeringssammanträde den 3 mars 2011

Sammanfattning

En särskild utredare ska se över lagstiftningen och de nationella målen på kulturmiljöområdet. Utredaren ska bl.a.

- lämna sådana förslag till förändringar av lagstiftningen inom kulturmiljöområdet som ska syfta till att öka möjligheterna att leva i, bruka och utveckla kulturskyddade fastigheter och miljöer,
- göra en redaktionell översyn av lagen (1988:950) om kulturminnen m.m., och
- lämna förslag till hur de särskilda nationella målen för arbetet med kulturmiljön kan tydliggöras och anpassas till de nya kulturpolitiska målen.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2012.

Bevara, använda och utveckla

Regeringen gör i budgetpropositionen för 2011 (prop. 2010/11:1, utg.omr. 17, s. 29) bedömningen att möjligheterna att leva i, bruka och utveckla kulturskyddade fastigheter och miljöer behöver öka. Av budgetpropositionen framgår också att en av regeringens prioriteringar under mandatperioden är kulturarv för framtiden. I detta ligger att såväl det historiska som det moderna kulturarvet ska värnas som en tillgång för både dagens och kommande generationer.

Den senaste större utredningen av kulturmiljöområdets lagstiftning gjordes av Kulturarvsutredningen 1994–1996.

Utredningens uppdrag var att se över bestämmelserna om byggnader, kulturmiljöer, prästgårdar, kyrkstäder och ortnamn i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. (kulturminneslagen). Utredningen lämnade betänkandena Kulturegendomar och kulturföremål (SOU 1995:218) och Skyddet av kulturmiljön (SOU 1996:128). Som en följd av förslagen i dessa tillsattes 2002 Kulturbeybyggelseutredningen för att utreda skyddet för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och skyddet för de norrländska kyrkstäderna. Flera av förslagen i den utredningens betänkanden De norrländska kyrkstäderna (SOU 2003:81) och K-märkt (SOU 2004:94) har nyligen behandlats i en skrivelse till riksdagen (Vissa kulturmiljöfrågor, skr. 2009/10:74, bet. 2009/10:KrU8, rskr. 2009/10:201). I preciseringarna av generationsmålen inom miljömålssystemet slås det fast att miljöpolitiken bl.a. ska inriktas mot att natur- och kulturmiljön bevaras, främjas och nyttjas hållbart (prop. 2009/10:155).

I kulturminneslagen slås det fast att ansvaret för att skydda och vårda kulturmiljön delas av alla. I den kulturpolitiska propositionen Tid för kultur (prop. 2009/10:3) understryks att en viktig förutsättning för detta är att det är möjligt att ta del av och använda kulturarvet och kulturmiljön. Bevarande av kulturarv och kulturmiljöer kan också bidra till goda livsmiljöer och upplevelser samt skapa förutsättningar för utveckling av nya idéer och verksamheter i hela landet.

I den kulturpolitiska propositionen framhålls också att grunden för kulturmiljöarbetet är kunskap om kulturarvet och kulturmiljön och om de olika processer i samhället där dessa används och utvecklas. Vidare framhålls vikten av att säkra människors tillgång till kulturarvet och kulturmiljön och, i vid bemärkelse, göra dem användbara och meningsfulla.

I samma proposition aviserar regeringen även en översyn av de ändamål som bidraget till kulturmiljövård får användas till. Översynen resulterade i en ny förordning (2010:1121) om bidrag till värdefulla kulturmiljöer, som trädde i kraft den 1 januari 2011. Förordningen syftar till att de nya kulturpolitiska målen ska få genomslag i kulturmiljöarbetet. Dessutom innebär förändringarna, förutom en generell modernisering, att tillgäng-

lighet, bättre kunskapsunderlag och ökad helhetssyn betonas ytterligare.

Nya kulturpolitiska mål

Enligt de nya kulturpolitiska mål som antagits av riksdagen (prop. 2009/10:3, bet. 2009/10:KrU5, rskr. 2009/10:145) ska kulturen vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling.

För att uppnå målen ska kulturpolitiken:

- främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor,
- främja kvalitet och konstnärlig förnyelse,
- främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas,
- främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan,
- särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur.

Kopplat till de nya målen förs i nämnda proposition resonemang om kulturarvets roll och betydelse och en rad perspektiv lyfts fram som bör beaktas i detta sammanhang. Där konstateras bl.a. att kulturarvet präglas av historien och mångfalden i dagens samhälle och är lika mångfacetterat och mångbottnat som samhället självt. Det bär samhällets minnen och handlar om såväl framsteg och framgångar som misslyckanden och lidanden.

Synen på och tolkningen av kulturarvet förändras ständigt. I propositionen framhålls också att kulturarvet skapar perspektiv på samhället och dess utveckling och berikar människors liv. Det tillhör alla och bör ses som en kraft i samhället som bidrar till utveckling och förnyelse. Kulturarvets möjligheter tas bäst tillvara när en mångfald av aktörer, såväl enskilda människor som myndigheter, institutioner, organisationer och näringsliv, bidrar med sina perspektiv och använder kulturarvet utifrån olika utgångspunkter (prop. 2009/10:3).

Uppdraget att se över lagstiftning och nationella mål

Ökade möjligheter att leva i, bruka och utveckla kulturskyddade fastigheter och miljöer

Kulturmiljön är ett resultat av mänskligt ägande och brukande av fastigheter, odlingslandskap, miljöer och kulturföremål. För att bevara kulturmiljöernas värden är det angeläget att miljöerna används och hålls levande. Regeringen anser att möjligheterna att leva i, bruka och utveckla kulturskyddade fastigheter och miljöer behöver öka.

Utredaren ska

- kartlägga vilka intressekonflikter som kan finnas mellan skyddet och brukandet av kulturmiljön och analysera hur dessa eventuella konflikter kan överbryggas, och
- lämna sådana förslag till förändringar av lagstiftningen inom kulturmiljöområdet som syftar till att öka möjligheterna att leva i, bruka och utveckla kulturskyddade fastigheter och miljöer.

Utredaren bör ta sin utgångspunkt i att regelverken inom området bör främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas. Utredaren bör också beakta att det finns ett egenvärde i att makten över besluten förs närmare den enskilda människan och att det är viktigt att kulturarvet görs synligt och tar plats på fler ställen i samhället.

Lagstiftning som kan beröras är bl.a. 2 och 3 kap. kulturminneslagen samt bestämmelserna om kulturresevat i 7 kap. miljöbalken (1998:808).

Ett exempel på en fråga som kan aktualiseras är att tillämpningen av fornlämningsbegreppet, enligt 2 kap. kulturminneslagen, i vissa sammanhang upplevs som otydlig. Utredaren bör därför pröva olika möjligheter till regelförenkling och ökad tydlighet i detta avseende. Det kan t.ex. innebära att pröva möjligheten att införa en ordning för reglering av selektivt urval och skydd inom vissa kategorier av lämningar eller att pröva möjligheten att införa en ordning som gör att det krävs ett

särskilt beslut för att yngre kulturlämningar ska klassas som fasta fornlämningar.

Redaktionell översyn av kulturminneslagen

Utredaren ska göra en övergripande redaktionell översyn av kulturminneslagen och får också lämna förslag om mindre justeringar i sak som innebär modernisering eller regel-förenkling.

Översyn av de särskilda nationella målen för arbetet med kulturmiljön

Nu gällande särskilda mål för arbetet med kulturmiljön tillkom för mer än ett decennium sedan (prop. 1998/99:114, bet. 1999/2000:KrU7, rskr. 1999/2000:196). Målen har följande lydelse:

- ett försvarat och bevarat kulturarv
- ett hållbart samhälle med goda och stimulerande miljöer och med kulturmiljöarbetet som en drivande kraft i omställningen,
- allas förståelse, delaktighet och ansvarstagande för den egna kulturmiljön, och
- nationell och internationell solidaritet och respekt för olika gruppers kulturarv.

Genom att riksdagen beslutat om nya kulturpolitiska mål ges nya förutsättningar för kulturmiljöarbetet som bör tas till vara och återspeglas i de nationella målen för arbetet med kulturmiljön.

Utredaren ska lämna förslag om hur de särskilda nationella målen för arbetet med kulturmiljön kan tydliggöras och anpassas till de nya kulturpolitiska målen.

Syftet med översynen av de nationella målen för arbetet med kulturmiljön är att skapa goda grundförutsättningar för ett offensivt kulturmiljöarbete som aktivt bidrar till ökad livskvalitet och att humanistiska perspektiv ges utrymme att påverka samhällsutvecklingen.

Samråd och redovisning av uppdraget

Utredaren ska förutom att redovisa de överväganden som ligger till grund för förslagen, också redovisa hur förslagen bidrar till ökad effektivisering och helhetssyn inom den statliga verksamheten på kulturområdet.

Utredaren ska beräkna de ekonomiska konsekvenserna av de förslag som läggs fram, såväl för det offentliga som för företag och ideella organisationer. Om förslagen förväntas leda till kostnadsökningar för det offentliga, ska utredaren föreslå hur dessa ska finansieras. Utgångspunkten ska vara oförändrade kostnadsramar för staten.

Utredaren ska samråda med Riksantikvarieämbetet, länsstyrelser, läns museer och andra berörda myndigheter samt företrädare för det civila samhället. Utredaren bör även samråda med andra berörda utredningar, t.ex. miljömålsberedningen (M 2010:04).

Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2012.

(Kulturdepartementet)